

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

ШВАК ОЛЬГА ЙОСИПІВНА

УДК 658.5+336.6

**ФОРМУВАННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ ФАКТОРНОЇ МОДЕЛІ АНАЛІЗУ ТА
ОЦІНКИ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
(НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»)**

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

АВТОРЕФЕРАТ

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Тернопіль – 2019 р.

Дипломною роботою за освітнім ступенем «магістр» є рукопис

Робота виконана на кафедрі економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Науковий керівник:

доктор економічних наук
Панухник Олена Віталіївна,
професор кафедри економіки та фінансів,
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент
Марущак Леся Іванівна
доцент кафедри обліку та аудиту,
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя

Захист відбудеться 26 грудня 2019 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні екзаменаційної комісії № 59 у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя за адресою: 46001, м. Тернопіль, вул. Білогірська, 50, навчальний корпус №10, ауд.130

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасні реалії функціонування вітчизняних підприємств постійно видозмінюються незалежно від галузевої приналежності. В умовах посилення внутрішньої та зовнішньої конкуренції на ринку вітчизняні підприємства досить часто за рахунок непродуманої фінансово-господарської політики та переважно короткострокового управління втрачають свої позиції, опиняються на межі банкрутства. Тобто, пристосовуючись до нових умов господарювання, підприємства стикаються зі значними фінансовими труднощами в зв'язку з неправильним перерозподілом коштів і джерел їхнього утворення. У зв'язку з цим постає питання про створення єдиної методики оцінки та аналізу їх фінансового стану як основи подальшого ефективного функціонування. Особливо ця проблема актуалізується для підприємств агросектору, якому відведено провідну роль забезпеченні дохідної частини бюджету всіх рівнів.

Незважаючи на достатню розробленість методичних підходів оцінювання фінансово-господарської діяльності підприємств особливої актуальності набуває доцільність впровадження факторних моделей, що зумовлює актуальність дослідження.

Серед вітчизняних науковців варто відзначити праці Базилінської О.Я., Бутинця Ф.Ф., Городньої Т.А., Загородної О.М., Любкіної О.В., Москаленко В.П., В.М. Серединської, Р.В.Федоровича, М.Г.Чумаченка, Ю.С.Цал-Цалка та інших.

Мета дослідження – аналіз, систематизація та узагальнення теоретико-методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінювання фінансово-господарської діяльності підприємств.

Об'єктом дослідження є фінансово-господарська діяльність ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Предметом дослідження є теоретико-методологічні підходи до оцінювання фінансово-господарської діяльності підприємства.

Основні завдання дослідження:

- дослідити економічну сутність категорій «фінансово-господарська діяльність» та «господарська діяльність»;
- узагальнити наявні методичні підходи до оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств;
- визначити інформаційне забезпечення оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств;
- надати загальну характеристику ПрАТ «Тернопільський молокозавод»;
- здійснити оцінювання фінансових результатів, ефективності фінансування активів та їх складу, ділової активності та фінансової стійкості ПрАТ «Тернопільський молокозавод»;
- провести факторний аналіз рентабельності та оборотності капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод»;

- розробити модель факторного індексного аналізу фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» з використанням матричної моделі;
- обґрунтувати та розробити механізм управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Тернопільський молокозавод»;
- дослідити стан та тенденції вітчизняного ринку молочної продукції та оцінити його експортний потенціал;
- здійснити апробацію та довести економічну ефективність пропонуваніх рішень.

Теоретико-методологічною базою дипломної роботи є сучасна теорія та фундаментальні концепції фінансового та економічного аналізу. У процесі дослідження використано такі методи: первинна обробка результатів статистичного спостереження, метод групування за певними ознаками, метод порівняння абсолютних і відносних показників; графічний та табличний методи, для раціонального відображення результатів аналізу, прогнозування часових рядів. Розрахунки в роботі виконувались з використанням програм Microsoft Excel версії XP Professional для Windows.

Інформаційну базу дослідження є вітчизняна і закордонна література, закони та нормативно-правові акти, фінансова звітність ПрАТ «Тернопільський молокозавод» тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці моделі факторного індексного аналізу фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» з використанням матричної моделі та обґрунтування механізму управління дебіторською заборгованістю на основі диференційованого ціноутворення на готову продукцію.

Апробація результатів роботи та публікації. Результати проведеного дослідження опубліковано у матеріалах III Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних переваг національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (м.Тернопіль, 5 квітня 2019 року).

Структура та обсяг дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг основної частини дипломної роботи складає 109 сторінок комп'ютерного тексту. Дипломна робота містить 19 таблиць, 21 рисунок, додатків на 15 сторінках. Перелік використаних джерел нараховує 55 найменувань на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** представлено актуальність теми дипломної роботи, обґрунтовано мету, сформовано завдання дослідження, предмет та об'єкт, перелічено методи досліджень, визначено інформаційну базу дослідження та практичне значення отриманих результатів.

У **розділі 1 «Теоретичні засади оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства в сучасних умовах»** в результаті дослідження понять «господарська діяльність», «фінансово-господарська діяльність» встановлено, що чинна законодавча база в сфері господарського права віддає перевагу використанню поняття «господарська діяльність», а в економічній літературі економічного спрямування – «фінансово-господарська діяльність». Встановлено, що сутність цих понять є достатньо дослідженою та істотних відмінностей у тлумаченнях не виявлено. Розкрито зміст діяльності підприємства з облікової точки зору. Визначено особливості здійснення господарської діяльності в аграрному секторі економіки. Зроблено висновок щодо комплексності поняття «фінансово-господарська діяльність» підприємства.

Проаналізовано методичні підходи до оцінювання фінансово-господарської діяльності підприємств, практичне застосування яких унеможливується необхідністю збору, обробки та аналізу інформації та використання методів їх обробки. Встановлено, що універсального методу оцінки фінансово-господарської діяльності не існує, тому виконавці аналітичного процесу обирають той, який відповідає його вимогам та може надати достовірну оцінку за конкретних умов, що склалися.

Визначено сутність та склад інформаційного забезпечення оцінювання фінансово-господарської діяльності, недоліки та напрямки використання фінансової звітності.

У **розділі 2 «Оцінка фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод»** За результатами проведеного оцінювання фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» виявлено, що підприємство функціонує прибутково, нарощує обсяги виробництва та реалізації продукції, характеризується достатньо високим рівнем показників ділової активності, фінансової стійкості та платоспроможності. Встановлено, що ПрАТ «Тернопільський молокозавод» володіє високим рівнем виробничого потенціалу та значною питомою вагою основних засобів в активах підприємства. З'ясовано, що резервами підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності є пришвидшення оборотності оборотного капіталу, зокрема за рахунок скорочення строку інкасації дебіторської заборгованості.

У **розділі 3 «Обґрунтування факторної моделі аналізу фінансово-господарської діяльності ПРАТ «Тернопільський молокозавод»»** запропоновано впровадження матричної факторної моделі впливу факторів на показник прибутку шляхом перетворення неповної мультиплікативної моделі на повну за рахунок включення в неї фактора в абсолютних одиницях виміру – основних засобів з подальшим її використанням для потреб оперативного аналізу.

Розроблено та запропоновано до впровадження механізм управління дебіторської заборгованості, що передбачає класифікацію дебіторів за рівнем надійності та механізм ціноутворення, який ґрунтується на застосуванні знижки (надбавки) до ціни залежно від термінів передоплати (відстрочення платежу). Визначено інструменти впливу на дебіторів, що дозволять підвищити рівень їхньої платіжної дисципліни.

У розділі 4 «Спеціальна частина» проаналізовано стан та основні тенденції ринку молочної продукції в Україні, виявлено проблеми функціонування ринку та його важливості для економіки країни, оскільки вона забезпечує населення продуктами харчування першої необхідності. Проаналізовано територіальну структуру виробництва молока в Україні та зрушення в ній, виявлено нерівномірний розподіл та регіональні центри виробництва. Визначено лідерів виробників та їх ринкові частки.

Визначено, що вітчизняний молокопереробний комплекс є експортоорієнтованим, а українська молочна продукція користується попитом. Проаналізовано зовнішньоторговельний баланс окремих видів молочної продукції та визначено світові тенденції на ринку.

У розділі 5 «Обґрунтування економічної ефективності» здійснено апробацію запропонованої факторної матричної моделі впливу факторів на прибуток ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Встановлено, що негативний вплив на зростання прибутку підприємства чинили зниження рентабельності та вартості основних засобів. Здійснено розрахунок трьох сценаріїв економічних впровадження диференційованого підходу до ціноутворення з прогнозуванням майбутнього фінансового стану ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Доведено ефективність запропонованого підходу, що матиме позитивний вплив на показник рентабельності оборотного капіталу підприємства та пришвидшенні оборотності капіталу в цілому.

У розділі 6 «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» досліджено підходи до виявлення та оцінки небезпеки та моделювання можливої обстановки та відпрацювання сценаріїв дій на об'єкті (цеху). Проаналізовано наслідки аварій на виробництвах із застосуванням аміаку та визначено Вплив аміаку на організм людини, а також порядок надання першої допомоги та проведення профілактики уражень. Визначено законодавчі та організаційні засади охорони праці, особливості реалізації на ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

ВИСНОВКИ

В сучасних умовах рівень та ефективність фінансово-господарської діяльності окремого підприємства відіграє важливу роль у формуванні економічного потенціалу країни. Особлива увага потенційних інвесторів прикута до сільськогосподарської галузі, зокрема молокопереробної, яка вирізняється високим експортним потенціалом та інноваційним розвитком та створює значну частку ВВП країни.

Дослідження, об'єктом яких є фінансово-господарська діяльність підприємств для сучасної економічної науки не є новими, однак зміна її змісту та новітні підходи до її оцінювання вимагають пошуку інших та вдосконалення існуючих підходів.

Встановлено, що поняття «фінансово-господарська діяльність» має низку підходів до тлумачення, однак найуживанішим залишається поняття «господарська діяльність», яке характеризується значною різноманітністю. В результаті дослідження зроблено висновок, що фінансово-господарська діяльність підприємства є складною категорією, яка поєднує собі господарську діяльність (виробничу і збутову) та фінансову діяльність як забезпечення фінансовими ресурсами реалізації господарської діяльності.

Неоднозначність підходів до трактування сутності фінансово-господарська діяльність призвела до наявності низки методичних підходів її оцінювання, що ускладнює її діагностику. Встановлено, що результатом оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства є певний рівень фінансово-господарського стану. Проаналізовані методичні підходи, що розроблені та затверджені чинним законодавством мають низку недоліків, і лише фрагментарно можуть бути застосовані на практиці. Виявлено відсутність істотних розбіжностей у науковців щодо складу, структури та наповненості інформаційного забезпечення оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства. Відзначено важливість пошуку нових факторних моделей для окремих підприємств, що враховують їхні особливості функціонування.

Оцінювання фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснювалося на основі доступної та відкритої звітності підприємства, що перебуває у відкритому доступі із використанням різних методів аналізу. За результатами проведеного аналізу зроблено такі висновки:

1) ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є великим підприємством, розмір капіталу якого становить 560,5 млн.грн, а річний дохід за 2018 рік становив 1,8 млрд.грн. Виявлено стійку тенденцію до нарощування активів та чистого доходу від реалізації продукції, зокрема їх розміри за 2014-2018 рр зросли у 2,6 та 2,75 разів відповідно, однак динаміка чистого прибутку за аналізований період не відповідає динаміці чистого доходу та валового прибутку, що свідчить «проїдання» прибутку;

2) ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є інноваційним підприємством із замкненим виробничим циклом, а якість продукції підтверджена низкою сертифікатів, що дозволяє здійснювати експорт продукції. Найбільшу питому вагу у структурі виробництва займає молоко, а саме 45,8% та 23% у фізичному та вартісному виразі відповідно;

3) ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснює сою фінансово-господарську діяльність прибутково і досягнув високого рівня показників рентабельності. Виявлено зниження операційної рентабельності продаж, яка майже у 5 разів нижча за валову рентабельність, розмір якої у 2018 році становив 23,1 %, що на 3,8 в.п. більше ніж у 2017 році. Рентабельність активів у 2018 р. склала 8,34%, що на 1,84 в.п. менше ніж у 2017 році, відповідно зроблено висновок про неефективні управлінські рішення щодо управління витратами від операційної діяльності, як наслідок рентабельність власного капіталу знизилася на 5,43 в.п. до 21,09%;

4) Середня питома вага власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2018 р. становила 38,5% всього капіталу, що на 3,1 в.п. менше ніж у 2017 році, може мати негативний вплив на рівень фінансової стійкості підприємства та посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування. Підприємство у 2014-2018 рр залучало позичений капітал як на довгостроковій, так і короткостроковій основі, що вказує на високий рівень кредитоспроможності підприємства та надійного контрагента;

5) В структурі активів у 2018 році найбільшу питому вагу становили основні засоби – 42,1% активів підприємства. Виявлено значну частку дебіторської заборгованості яка у 2018 році, склала 24,4% активів. Наявна тенденція до зростання питомої ваги дебіторської заборгованості, зокрема її частка в активах ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2014-2018 рр зросла в 1,4 рази, що призвело до зростання фінансового циклу;

6) Платоспроможність ПрАТ «Тернопільський молокозавод» характеризується незадовільним рівнем, а з позиції фінансової стійкості підприємство обрало агресивний тип фінансування, хоча володіє достатнім розміром власного оборотного капіталу для фінансування запасів;

7) Факторами, що негативно вплинули на рівень рентабельності власного капіталу є рентабельність реалізації та оборотність оборотних активів.

В роботі запропоновано, обґрунтовано до впровадження у аналітичні процеси на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» факторну матричну модель прибутку, яка може бути використана в практичній діяльності підприємства.

З метою пришвидшення оборотності капіталу запропоновано до впровадження механізм управління дебіторською заборгованістю, що передбачає класифікацію дебіторів за рівнем надійності та механізм ціноутворення, який ґрунтується на застосуванні знижки (надбавки) до ціни залежно від термінів передоплати (відстрочення платежу). Визначено інструменти впливу на дебіторів, що дозволять підвищити рівень їхньої платіжної дисципліни. Доведено ефективність запропонованого підходу, що матиме позитивний вплив на показник рентабельності оборотного капіталу підприємства та пришвидшенні оборотності капіталу в цілому. Спрогнозовано, що розмір вивільненого капіталу внаслідок прискорення оборотності становитиме 100,65 тис.грн.

За результатами оцінювання тенденцій та стану розвитку молочного ринку в Україні встановлено, що він володіє високим потенціалом, а ПрАТ «Тернопільський молокозавод» входить до десятки найбільших виробників та експортерів молочної продукції. Незважаючи на негативні тенденції на світовому ринку молочних продуктів Україна входить до двадцяти найбільших виробників у світі, а зовнішньоторговельні обороти характеризуються позитивним сальдо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Швак О. Стан та динаміка розвитку молочної галузі України / Ольга Швак, Олена Панухник // Матеріали III Міжнародної науковопрактичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (м.

Тернопіль, 5 квітня, 2019) / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2019. – С. 89-90.

АНОТАЦІЯ

Швак О.Й. Формування і впровадження факторної моделі аналізу та оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства (на прикладі ПрАТ «Тернопільський молокозавод»). – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль, 2019.

Об'єктом дослідження є фінансово-господарська діяльність ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Метою дипломної роботи є аналіз, систематизація та узагальнення теоретико-методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінювання фінансово-господарської діяльності підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою дипломної роботи є сучасна теорія та фундаментальні концепції фінансового та економічного аналізу. У процесі дослідження використано такі методи: первинна обробка результатів статистичного спостереження, метод групування за певними ознаками, метод порівняння абсолютних і відносних показників; графічний та табличний методи, для раціонального відображення результатів аналізу, прогнозування часових рядів. Розрахунки в роботі виконувались з використанням програм Microsoft Excel версії XP Professional для Windows.

У даній роботі досліджено теоретичні засади оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства в сучасних умовах та методичні підходи до її оцінювання. Проаналізовано фінансово-господарську діяльність ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Запропоновано впровадження факторного індексного аналізу фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» з використанням матричної моделі. Розроблено механізм управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Досліджено стан та тенденції вітчизняного ринку молочної продукції та експортний потенціал ринку молочних продуктів в Україні. Доведено економічну ефективність запропонованих рішень.

Ключові слова: фінансово-господарська діяльність, факторна модель, індексний аналіз, дебіторська заборгованість, молочна продукція.

ANNOTATION

Shvak O.Yo. Formation and implementation of a factor model of enterprise financial-economic activity analysis and estimation (PJSC “Ternopil milk plant” as a case study). – Manuscript.

Research for obtaining the “Master” educational degree in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance». – Ternopil Ivan Puluj National Technical University. – Ternopil, 2019.

The object of the study is financial and economic activity of PJSC “Ternopil milk plant”.

The aim of the thesis is analysis, systematization and generalization of theoretical and methodological approaches and practical recommendations for evaluating financial and economic activity of enterprises.

Research methods. The theoretical and methodological basis of the thesis is the modern theory and fundamental concepts of financial and economic analysis. In the course of the study the following methods were used: primary processing of the results of statistical observation, the method of grouping by certain characteristics, the method of comparing absolute and relative indicators; graphical and tabular methods for rational display of analysis results, forecasting of time series. The calculations were performed using Microsoft Excel XP Professional for Windows.

This paper investigates theoretical principles of estimation of financial and economic activity of an enterprise in modern conditions and methodical approaches to its estimation. The financial and economic activity of PJSC “Ternopil milk plant” is analyzed. The introduction of factor index analysis of financial and economic activity of PJSC “Ternopil milk plant” using matrix model is proposed. A mechanism for receivables management at PJSC “Ternopil milk plant” has been developed. The state and tendencies of the domestic dairy market and export potential of the dairy market in Ukraine are investigated. The economic efficiency of the proposed solutions is proved.

Keywords: financial and economic activity, factor model, index analysis, accounts receivable, dairy products.

